

Данило
ЯНЕВСЬКИЙ

*Симон Петлюра.
Портрет
на тлі епохи*

Четверте видання

Харків
«ФОЛІО»
2023

Передмова загальна

Люди з рабською свідомістю можуть бути і бажать бути лише рабами. Справа лише за відповідною політичною формою.

Книга, яку ви щойно взяли до рук, відкриває серію аналітичних розслідувань, присвячених історичним персонам, які наразі займають чи не найвищі сходинки в нашому національному Пантеоні.

Їх біографії, погляди, вчинки досліджували і продовжують вивчати десятки науковців профільних академічних інститутів, кафедр вишів, пропагують та поширюють журналісти, блогери, кінематографісти та просто охочі.

Їх іменами називають вулиці. Присвячують великі та малі розділи в підручниках з історії України. Ставлять пам'ятники. Проводять наукові та просто практичні конференції. Видають перевидають та коментують без числа їх наукові, публіцистичні, белетристичні тексти, мемуари, листи та будь-які дотичні документи.

Так було не завжди. У часи, коли я навчався на історичному факультеті Чернівецького університету, згодом в аспірантурі Інституту історії АН УРСР будь-яка публічна згадка про будь-кого з них — письмова чи усна — могла потягнути за собою суворе покарання. Аж до кримінального. Та й згадувати їх нікому до голови не спадало: імена ці з історії Української Радянської Соціалістичної Республіки (так наша Батьківщина називалася до 24 серпня 1991 р.) були викреслені навічно. Так здавалося.

Але красуня та розумниця Кліо¹, попри всі свої очевидні чесноти, має й неочевидні. Серед них — своєрідне почуття гумору. У даному конкретному випадку вона пожартувала зі мною (або через мене) в серпні 1987 р. Мене, тоді молодшого наукового співробітника відділу історії Великої Жовтневої та ще й соціалістичної революції, викликав завідувач відділу, директор Інституту, член Центрального комітету Комуністичної партії України, академік АН України Юрій Юрійович Кондуфор.

«Центральний комітет поставив перед нами відповідальне завдання — дати рішучу відсіч нашим ідеологічним ворогам — рухівцям, які

¹ Одна з дев'яти грецьких муз, покровителька історії

роздмухують істерію навколо так званої Центральної ради та її керманчів», — приблизно так висловився Юрій Юрійович. І підморгнув. Я до сьогодні не знаю, прослуховувався його кабінет чи ні. І в які години.

Але проблема була не в тому. Вона полягала в тім, що в нашому науковому дискурсі (насправді — абсолютно пропагандистському та фальшивому та псевдонауковому) нічого про тих людей, ба більше — про інституції та організації, які вони очолювали, було відомо рівно нуль. Про що я директорові і сказав. Сказати правду, робити того було непотрібно: досвідчений більше ніж повністю Ю. Кондуфор знав це і без моїх скиглень. Але виконувати розпорядження партійного керівництва УРСР було потрібно, причому швидко та, бажано, з ентузіазмом.

Для «швидкості» мені видали неймовірної ваги документ — розпорядження, підписане першим (!) віце-президентом (!!) Академії наук (!!!) УРСР (!!!!). А також директором, секретарями партійної та профспілкової організацій нашого Інституту (!!!!!).

Озброєний таким чином, прибув до Центрального державного архіву вищих органів державної влади та управління УРСР. Пред'явив офіційне розпорядження — видати мені для ознайомлення документи, необхідні для написання довідки тому самому «вищому органів державної влади та управління». Негайно! В повному обсязі! Тут і зараз!

Відповідь була отримана так само негайно. Сьогодні її зміст відомий кожному українцеві. Вона, відповідь, прямо пов'язана з маршрутом відомого рузького корабля. Тогочасне формулювання звучало інакше, але смисл був той самий. Дивлячись на мене як на ідіота (в цьому була своя правда), керівниця закладу поставила просте питання: «Товаришу, який номер фонду, документи з якого Вам потрібні?»

Пояснюю: за тодішніми правилами, отримати документи для наукової роботи дослідник міг виключно назвавши номер фонду. Наприклад, 4634. Описи всіх фондів містилися в архівному путівникові (щось на кшталт Yellow Pages). Всіх, але не всіх! Ті, що були потрібні мені, в цьому путівнику позначені не були. А видати те, що не позначено, тобто не існує, неможливо!

І тут красна молодиця Клію посміхнулася вдруге: керівниця архіву відправила мене на інший поверх. Як з'ясувалося, там знаходився відділ, який опікувався таємним архівом, схованим в нетрях архіву «відкрито-го» для істориків.

Оббиті залізом двері. Стукаю. Заходжу. Вітаюся. Клію не посміхається — регоче! Начальниця цього, таємного архіву — моя сусідка по дачному кооперативу! Вона мило мене привітала, з'ясувала потребу і так само

мило повідомила: не має поняття про потрібні документи. Після чого відіслала по чай молодшу колегу, витягнула зі столу товстенну папку, розкрила на якийсь сторінці, повернула її на 180 градусів, встала із-за столу і почала уважно роздивлятися набридлий за десятки років одноманітний пейзаж за вікном.

Я тупо дивився на відкриту сторінку, обмірковуючи розміри та обсяги всіх кар земних та небесних, які чекали на мене по безславному поверненню до кабінету директора...

О, славна Клію! До кінця днів буду співати тобі «осанну»! На повернутій до мене сторінці були номери фондів та їх зміст. Типу: «Документи петлюрівської Директорії». Або: «Протоколи засідань буржуазно-націоналістичної Центральної Ради».

Так відкрилася скринька. Не Пандори. Вікно в інший, абсолютно незнаний світ. Процес пішов. Їздив до архіву 3 дні на тиждень. Ще 2 доводилося витрачати на обов'язкові відвідини Інституту. Сидів при столі з 9.00 до 17.00. І — списував, списував, списував. Списані аркуші ховав під сподом, виносив з архіву, передруковував на російськомовній машинці «Ятрань» (літери «і» та «є» на ній, ясна річ, були відсутні). Проносив до архіву, зв'язав з оригіналом і розносив по родичах. З конспіративних міркувань: вчиняти такі дії з архівними документами означало наразитися на неприємності невідомого характеру та об'єму.

Коротко кажучи, за пару років я переписав рукою (про ксерокси і сканери тоді і гадки не було) та передрукував всі протоколи засідань Центральної ради, її Виконкому, Генерального секретаріату, Ради Народних Міністрів Української Держави/Гетьманату П. Скоропадського, Директорії УНР, їх конституційних комісій. А серед них ще і матеріали геральдичної комісії УЦР, яка вирішувала питання про державні символи Української Народної Республіки. Останнє дуже придалося в січні 1992 р. під час засідань Геральдичної комісії Верховної ради України, на якій ми з колегами вирішували долю національних Гербу, Прапора та Гімну.

Коротко кажучи, 1992 р. в «Абрисі», одному з перших недержавних видавництв вже незалежної України, вийшла книжка «Конституційні акти України. 1917—1920. Невідомі конституції України». Розділи там були такі: «Минуле, яке від нас приховали», «Майбутнє, якого нас позбавили» (його написав мій друг, юрист Віталій Крюков), а також тексти конституцій доби УНР, УД, другої УНР, Західно-Української Народної Республіки, УРСР та ще й «нереалізовані проекти». Всього 27 документів.

Маю нахабство стверджувати: ця книга поклала край міфологічній історії України в її радянській, комуністичній інтерпретації. Це з одного

боку. З другого, запустила загальнонаціональний процес вивчення тої, здавалося би навічно похованій в архівних нетрях, України.

Наступні 25 років продовжував збирати папірці: Клію про мене не забула! Надихала. Підтримувала. Відкривала двері: бібліотеки Конгресу США, Публічної бібліотеки, Наукового товариства Тараса Шевченка та Української Вільної Академії наук Нью-Йорку та Філадельфії, бібліотеки Українського Національного Музею в Чикаго та Українського музею-архіву в Клівленді. Практичний результат: «Політичні системи України 1970—1920 рр. Спроби творення і причини поразки». 767 сторінок, 45 конституцій, проєктів та правостановлюючих документів, перелік персон, які увіходили до складу керівних органів цих державних та про-тодержавних утворень.

Серед цих імен — Михайло Грушевський, Павло Скоропадський, Симон Петлюра. Саме їх «портрети на фоні епохи» писалися впродовж «нульових двохтисячних».

Наприкінці першого десятиліття нового століття відчув, зрозумів, прийняв: галерея буде неповною, якщо не додати до неї портрети нових героїв нової епохи: Степана Бандери, Романа Шухевича та їх попередників — Євгена Коновальця та Андрія Мельника. Останні двоє буквально зв'язують дві історичні епохи — Першої та Другої світових воєн.

І завершують їх.

P.S. Ледь не забув: відділ історії Великої Жовтневої соціалістичної революції та громадянської війни одномоментно перевзули. Тепер це відділ історії Української революції (1917—1921 рр.).

І перше, і друге — історична неправда.

Данило Яневський

Передмова

Два десятиліття тому як у видавництві «Фоліо» побачило світ піонерське дослідження Віктора Савченка¹. Дивно тут не те, що відомий доктор історичних наук виступив біографом діяча, ім'я якого називають проспекти та вулиці, оспівують в численних статтях, особливо ювілейних, на честь діянь якого проводять костюмовані вистави та інші заходи. Все це та інше присвячується, за доброю радянською традицією, різноманітним датам та місцям, пов'язаних з іменем цієї персони.

Дивно тут те, що одеський дослідник створив адекватний текст до того, як могутній колектив київських дослідників по 15-ти роках державної незалежності України спромігся видати двотомний збірник документів доби УНР². Тобто держави, формальним політичним та військовим зверхником якої був саме Симон Васильович.

Ще одна дивина: існування цього документального комплексу було відомо ще в останні 80-ті роки попереднього століття.

Наступна дивина: впродовж наступних 15 років головний із цієї проблематики науковий колектив відділу «Історії української революції» академічного Інституту історії України зробив нуль спроб для того, щоби відкрити Україні і світові цю історичну, без перебільшення яскраву фігуру.

За 30 років 2 доктори історичних наук, за підтримки мінімум 6 кандидатів наук надрукували силу-силенну збірок документів, біографічних довідників, індивідуальних та колективних монографій, статей. Лише періодичних збірників «Проблеми вивчення історії Української революції 1917—1921 років» з 2002 р. вийшло 10 випусків! По одному на два роки — але і на тому треба дякувати.

¹ Савченко В. Симон Петлюра. Харків, Фоліо. 2004, 416 с. (2006 друге видання, у лідерах «Книжки року 2004» і «Чудової сімки»; рейтингу «Книжник-Ревю 2004»; Симон Петлюра. Київ, Нора-Друк, 2016. 470 с. (видання виправлене, доповнене).

² Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 — листопад 1920 рр.: Док. і матеріали. — К., 2006

Серед тих численних фахових досліджень коротесенькі хроніки життя та діяльності М. Грушевського — є. Спомини, матеріали до біографії (як і сама біографія цього видатного бандита) селянського вождя Нестора Махна — є. Про військових діячів Вільгельма Габсбурга-Льотрінгена (Василя Вишиваного), Петра Болбочана, Юрія Тютюнника — є. Навіть стенографічний звіт III-го з'їзду Комуністичної партії (більшовиків) України¹ і той надрукували — без цього на другому десятковій незалежності — ніяк.

Розумію.

Але як можна було оминати увагою таку непересічну, без жодного сумніву історичну особистість? Ось як характеризує його загальнодоступне довідкове джерело: «Український державний, військовий та політичний діяч, публіцист, літературний та театральний критик. Є нащадком давнього козацького роду. Організатор українських збройних сил. Член Генерального секретаріату Української Центральної Ради на посаді Генерального секретаря з військових справ (28 червня — 31 грудня 1917). Політв'язень при владі Павла Скоропадського (27 липня — 12 листопада). Головний отаман військ Української Народної Республіки (УНР) (з листопада 1918 р.). 2-й Голова Директорії УН (9 травня 1919 — 10 листопада 1920). Борець за незалежність України у ХХ сторіччі. Є національним героєм України».

Вказана стаття делікатно оминає відповідь на можливе питання: хто, де, коли, за яких обставин призначив Симона Васильовича «національним героєм України», але не суть.

Хоча здавалося би! Після столітнього замовчування самого прізвища Петлюри (не говорячи вже про його ім'я) само собою напрошувалася розповідь про цього чоловіка. Хоча би тому, що після 1920 р. за участь у національній українській небільшовицькій політичній, тим більше — військовій діяльності розстрілювали, засиляли до концтаборів, позбавляли громадянських прав. Навіть у відносно «вегетаріанські» пізні радянські часи навіть побіжно згадати його ім'я було зась! Хіба в зв'язці із залізобетонними формулами «український буржуазний націоналіст», «лютий ворог українського народу» і ще щось подібне.

Насправді він не був ніяким націоналістом, тим більше – ворогом українського народу. Він був ніким. Правдоподібно – одним з найбільш яскравих бездарів свого часу, яких винесла на поверхню бурхлива, кривава епоха «чорного» всього і вся «переділу».

¹ 1—6 берез. 1919 р.: Стенографічний звіт. — К., 2002

Тую епоху відомий дослідник українського селянського руху Іван В. Хміль назвав просто, коротко, без прикрас: «наростання селянського екстремізму». Симон Петлюра був одним з тих, хто опинився на гребні цієї екстремістської хвилі. Після того, як вона спала додолу, українське селянство кинулося освоювати награвоване. Всі ультра-революційні ідеї про «національне державотворення», якими марили ліваки націонал-соціалісти та просто авантюристи без будь-яких ідейних настанов, зникли як роса на сонці.

Від руки терориста в Парижі загинув Симон Петлюра. Розвіялися по світах його політичні прихильники, опоненти та вороги. Загинула нікому вже непотрібна чудернацька Українська Народна Республіка разом з її Директорією, залишивши по собі хіба спомини деяких її керівних сучасників. I — архів.

Саме на нього «випадково» наштовхнувся 1988 р., переписавши сотні його сторінок руками зрозумів: немає як побудувати Українську державу, крім як на фундаменті права. I закону — одного для всіх. I — справедливості.

Справедливості не в значенні «все у всіх відібрати і розділити між всіма. Саме на цьому згоріли в історичному крематорії учасники «національно-визвольних змагань». Справедливість = рівні можливості для кожного розвивати свої унікальні здібності, таланти, вміння. Тому держава — вона має бути люблячою матір'ю для всіх. А не тільки для прекрасних, натхненних селян-трудоарів та їм подібним міським «трудогим елементам».

Попіл від Директорії УНР та її Голови таки залишився. Трактуючи себе як державу на еміграції («УНР в екзилі»), вона якимось чудом дотягнула до часів Незалежності. 1992 р. шостий її «президент» (якщо рахувати Петлюру першим) передав свої «повноваження» новообраному і таки легітимному першому (а не сьомому!) Президенту України Леонідові Кравчукові.

Тим вересневим днем 1992 р. в історії УНР, значить і в політичній історії Симона Васильовича Петлюри, було поставлено крапку. Ну, а початки цієї історії Ви наразі тримаєте в руках.

Данило Яневський

Частина I

Переднє слово

Упродовж всіх років Незалежності національна історична наука не спромоглася виробити цілісної несуперечливої концепції виникнення, розвитку та причин розпаду національних державницьких проєктів 1917—1920 рр.: Української Народної Республіки (1917—1918 рр.), Української Держави (1918 р.), Української Народної Республіки (1919—1920 рр.), Західно-Української Народної Республіки (1918—1920 рр.) та короткотермінового конфедеративного об'єднання двох останніх в 1919 р.

У цій частині нашої розвідки спробуємо зрозуміти, що саме відбувалося на теренах сучасної України в період існування так званої «другої» Української Народної Республіки — її ще називають добою «Директорії УНР».

Фундамент тексту, як і двох попередніх частин, академічній збірці документів відповідного політичного режиму, монографії, кандидатські та докторські дисертації, мемуари учасників тих подій та інші тексти, принципово важливі для розуміння цієї надзвичайно складної і кровавої епохи в історії нашого народу і нашої країни. Зокрема, численні розвідки істориків національної діаспорної школи, написані та/або оприлюднені впродовж останніх 100 років.

Н. Дейвіс (1939 р. н.).
Суспільне надбання

Тут і далі вживатиму терміни «лібералізм», «націоналізм» та «соціалізм» в їх дейвісівському розумінні. Суть політичного лібералізму професор Норман Дейвіс визначив як **урядування за згодою** (виділено нами. — Д. Я.). Лібералізм економічний, у свою чергу, передбачав вільну торгівлю та невтручання уряду в економічне життя. Націоналізм Дейвіс трактував як *«сукупність ідей, пов'язаних із нацією, чиї інтереси вважались за найвище добро»*.

При цьому, за Дейвісом, існує два види націоналізму. Перший — державний, або громадянський, другий — *«народний» («етнічний»)*. *«Державний націоналізм, — указує науковець, — започатковується «згори», серед політичної еліти, що намагається поширити свої вартості*

на суспільство загалом». Народний, натомість, «зароджується на рівні простого люду, на дні, прагнучи спершу здобути масову підтримку, а вже потім повалити наявний державний устрій». При цьому агресивний політичний націоналізм «вимагає права на самовизначення задля побудови національної держави», в якій «величезна більшість громадян усвідомлює свою спільну ідентичність і належить до однієї культури».

«Соціалізм» будемо розуміти як «колективну віру», таку саму, як і націоналізм; віру, яка «виступає проти експлуатації та власників, для захисту не просто індивіда, а суспільства в цілому»¹. Нарешті, будемо мати на увазі, що «легітимність» — це «визнання правомірності офіційної влади суспільством і міжнародним співтовариством»².

Увага: фальсифікат! Або сучасний стан інституційного розуміння проблеми

Сучасний стан офіційного, себто академічного розуміння сутності процесів, які відбувалися на теренах сучасної України в 1917—1920 рр.,

Автори видання «Україна: політична історія. XX — початок XXI століття» — за деякими окремими винятками — повторили всі антинаукові, політично та ідеологічно заангажовані тези, сформульовані учасниками т. зв. національно-визвольних змагань, які після ганебної їх поразки опинилися на історичному узбіччі.

яскраво репрезентує фундаментальне видання «Україна: політична історія. XX — початок XXI століття». Воно побачило світ заходами провідних академічних українознавчих інституцій та науковців сучасності.

У цьому сенсі автори цього академічного видання послідовно намагаються підтвердити, надати додаткові «наукові» аргументи до

давно і не ними сформульованих ідеологем. Головними серед них є такі.

Перший. Нелегітимність та «зрадницька», «проросійська» сутність режиму Української держави на чолі з гетьманом Скоропадським.

Другий. Політичну відповідальність за діяння попереднього політичного режиму Української Центральної Ради має особисто Скоропадський та його спіробітники.

Третій. Головний «злочин», гетьмана — «здача» УД Росії, шляхом підписання 14 листопада 1918 р. так званої «федеративної грамоти». До слова, цей документ ніхто ніколи не бачив.

¹ Дейвіс Н. Європа. Історія. — К.: Основа, 2000. — 1463 с. — С. 826 — 827, 837—838, 860.

² Юрійчук Є. П. Становлення і характер Радянської влади в Україні у 1917—1922 рр.: дис. канд. іст. наук / Чернівецьк. держ. ун-т. — Чернівці, 1997. — 21 с. — С. 5.

Четвертий. Саме наявністю цього документа політичні супротивники Скоропадського, українські націонал-соціалісти обґрунтували історичну та політичну необхідність антигетьманського повстання та створення нової державної формації у формі Української Народної Республіки під мудрим керівництвом Симона Петлюри.

П'ятий. Ця УНР зазнала поразки виключно через агресію більшовицької Росії, Польщі, Добровольчої армії та байдужості до «української справи» західних союзників — переможців Першої світової війни.

Мовляв, якби не ці та деякі інші другорядні за значенням факти, справа розбудови української державності, обіпертої на принцип «самоозначення народів», не могла не перемогти. Але не перемогла, оскільки агресія Радянської Росії, Польщі etc., etc. перешкодила реалізації величної справи розбудови національної державності українського народу, заснованої на принципі самовизначення народів...

Цитую: *«Федеративна грамота Скоропадського, навіть з огляду на всю складність міжнародної політичної кон'юнктури, стала фактом фактичної відмови від української державності»; «Грамота (від 14 листопада. — Д. Я.) означала фактичне зречення Скоропадського від державної незалежності України».*

Оце — лише один приклад абсолютно беззмістовного, не обґрунтованого реальними фактами оцінного антинаукового судження, автор якого свідомо замовчує і зміст отієї «грамоти», й обставини, які передували її написанню та проголошенню, і юридичну силу цього документа, і його можливі та фактичні політичні наслідки.

І це при тому, що увага читача акцентується на разючій якісній відмінності уряду гетьмана від усіх урядів УЦР.

Ще одна цитата: *«Головна причина такого кроку гетьмана (тобто видання грамоти 14 листопада. — Д. Я.) — відсутність твердих самостійницьких переконань і роздвоєна ментальна лояльність».* Це твердження взагалі випадає за межі історичної науки. Адже його автор є доктором історичних, а не медичних наук. Власне, науковець відрізняється від шахрая лише тим, що формулює судження виключно в межах своєї компетенції.

Хоча з останнім тут також не склалося. Ну не повинен доктор історичних наук стверджувати, що Директорію сформував Укра-

Як свідчать документи і доводять висновки сучасних чесних дослідників, уряд Скоропадського був урядом професіоналів різних національностей. Практично всі вони були українцями за походженням, зокрема представниками національних шляхетських та старшинських сімей.

їнський Національний Союз, а «зречення гетьманським урядом влади, вступ до Києва військ Директорії, парад повстанських військ у столиці України — все це знаменувало **відновлення** (виділено нами. — Д. Я.) Української Народної Республіки»¹.

Фальшивість цих, як і інших, фундаментальних тез націонал-соціалістичних мислителів була доведена багато десятиліть тому. Ось приклад. У цитованій колективній монографії йдеться про так звану «державну нараду», яку нібито скликала Директорія у Вінниці 12—14 грудня 1918 р. Але виникає просте питання: «державна нарада» якої держави відбувалась у Вінниці? Столиця Української Держави станом на цей час перебувала в Києві. Гетьман зрікся влади лише 14 грудня, так що на пору її відкриття Українська Держава з гетьманом на чолі формально ще існувала. Отже, зібрання заколотників не могло бути державною нарадою гетьманської держави, а мусило би бути «державною нарадою» якоїсь іншої держави.

І тут з глибин підсвідомості знову виринає просте питання: а якої, власне, держави була «державна нарада» 12—14 грудня? Відповідь на це питання проста: жодної! Адже УНР як держава була наново проголошена лише 22 січня 1919 р., у річницю проголошення так званого IV Універсалу УЦР. Універсалу, який сама УЦР, підкреслимо це вкотре, ніколи не розглядала і не ухвалювала. А якби такий факт і мав місце, то наголошуємо на цій обставині в черговий раз: жодного значення з правової точки зору це не мало би, оскільки УЦР ніколи і ні від кого такого права не отримувала.

Натомість самочинно «зліплена» Директорія (про обставини її «народження» — трохи згодом) намагалася «легітимізувати» свою владу через скликання так званого Трудового Конгресу Народів України (ТКНУ). А сам Трудовий Конгрес по факту — ні що інше як збіговисько ніким не

Ніякого «відновлення» УНР у січні 1919 р. не відбулося і відбутися не могло. В іншому разі до керівництва треба було кликати Грушевського, Центральну Раду, Малу раду та Раду Народних Міністрів на чолі з останнім прем'єром доби УЦР Всеволодом Голубовичем.

уповноважених та в більшості своїй нікому аж до сьогодні невідомих осіб. Осіб, сказати правду, які стали хіба ширмою для тих, хто прагнув встановити на території, яку обіймає сучасна Україна, сегрегаційний неправовий, незаконний, а сказати прямо — бандитський за суттю національно-соціалістичний режим.

¹ Україна: політична історія. XX — початок XXI століття. — К.: Парламент. вид-во, 2007. — 1027 с. — С. 317, 344—346, 392.

Деякі сучасні науковці продовжують продукувати подібні дурниці. Фахівців примудрився здивувати, зокрема, один із дослідників, який, усяпереч давно і добре відомим фактам, вважає Директорію УНР «формальним поверненням до УНР часів Центральної Ради», ТКНУ — «представницьким органом», який формувався на підставі «куріальної та непропорційної системи виборів». Останнє твердження суперечить, зокрема, законам арифметики, один з яких твердить, що частина цілого не дорівнює цілому. З останнього, зокрема, випливає, що «куріальний» принцип = «сегрегаційний»; натомість «представницький» = представництву всіх без винятку правоздатних громадян.

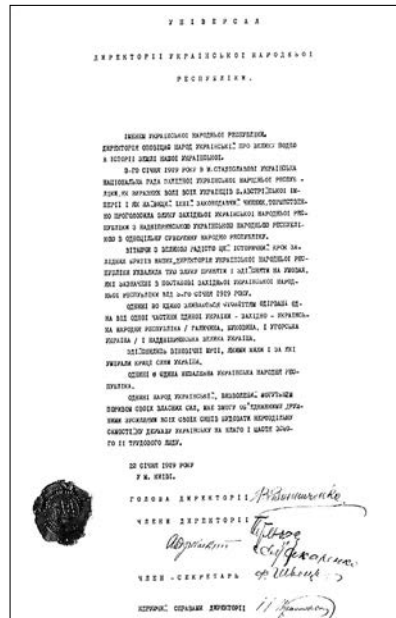
Погляньмо тепер на ще один, загальнодержавного значення фальсифікат. Це — так званий Акт Злуки від 22 січня 1919 р. День цей відзначався в 1999—2011 рр. і відзначається з 2015 р. в сучасній Україні як загальнодержавне свято.

В чому проблема? — запитаєте ви. Проблема, як завжди, в деталях. 22 січня 1919 р. на Софіївській площі Києва було проголошено Універсал Директорії УНР.

Документ лише «сповістив» про те, що 3 січня Українська національна рада ЗУНР «проголосила злуку» ЗУНР та УНР в «одноцілну суверенну республіку». Про те, як і коли відповідне рішення про «злуку» ухвалила Директорія УНР — ані пари з вуст.

Що відбувалося в реальності?

А ось що. 1 грудня попереднього, 1918 р. Того дня четверо з п'яти членів громадської організації Український Національний Союз, які називали себе Директорією УНС, а не УНР! (останню проголосили двома тижнями пізніше — 14 грудня), підписали у Фастові папірець під назвою «Передвступний договір про злуку двох частин України в «одне державне тіло». 3 січня УН рада самопроголошеної і ніким не визнаної ЗУНР «торже-

Універсал Директорії УНР.
Суспільне надбання

Вагон-музей злуки УНР та ЗУНР. Фастів.
Сучасний вигляд. Суспільне надбання

П. Андрієвський
(1878—1955 рр.).
Суспільне надбання

нала своєї головної мети — зміцнення та збереження самостійної української державності — можна говорити про формальну поразку українських визвольних змагань 1917—1920 рр. Ці процеси були лише етапом становлення українського суспільства і держави¹ — взагалі не вкладається в межі наукового дискурсу. Напри-

стменно проголосила Злуку Західної Української Народної Республіки з Наддніпрянською Українською Народньою Республікою в одноцільну суверенну Народню Республіку».

Ще раз. Повільно. Група людей, які називали себе членами УНРади самопроголошеної ЗУНР, ухвалюють об'єднати частину колишньої Австро-Угорської імперії з громадською організацією УНСоюз.

З боку останньої таке рішення підтримали чотири приватні особи: Винниченко, самостійник-соціаліст, юрист Панас Андрієвський, Симон Петлюра та соціаліст-революціонер, професор геології Федір Швець,

І от оце все академічні науковці вважають нічим іншим як таким, що заклало «правові підвалини формування соборної української державності» «у формі конфедеративного об'єднання принаймні до остаточного визначення питання про форму держави Всеукраїнськими Установчими Зборами». Зборами, збирати які ніхто ніде і ніколи не збирався.

Останній фундаментальний висновок «з огляду на те, що Директорія УНР не вико-

Ф. Швець
(1882—1940 рр.).
Суспільне надбання

¹ Грибенко О. М. Державотворчі процеси в Наддніпрянській Україні 1917—1920 рр.: іст. аналіз: дис. канд. іст. наук / Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. — Луганськ, 2007. — 20 с. — С. 9, 13, 15.

клад, тому, що етапом становлення «українського суспільства і держави» можна назвати що завгодно — від царювання Панька до так званого Акта проголошення Української держави від 30 червня 1941 р.

Ось ще один приклад ідеологічно упередженої і грубої фальсифікації. Як вважає її автор, Гетьманат у зовнішній політиці продовжив курс УЦР «на утвердження України в якості суб'єкта міжнародного права і передав його у спадок Директорії УНР, а центральним напрямком міжнародної діяльності останньої стало мирне співіснування останньої з усіма народами світу»¹.

Дарма, що будь-які, крім цього, дослідження, які побачили світ упродовж останніх 100 років, в один голос стверджують: ніякого правонаступництва між УНР доби Грушевського, УД та УНР доби Директорії не було і в принципі бути не могло. Тим більше у сфері зовнішньої політики.

Натомість неупереджені дослідники дійшли наступних висновків:

- «закон про форму влади на Україні», який деякі науковці називають тимчасовою Конституцією об'єднаної України, «складався лише з 8 розділів і був слабо опрацьований»,
- «у конституційних актах Директорії фактично не відчувалося наміру відтворення демократичних принципів»,
- нові керівники України використовували соціалістичний принцип «трудової демократії»,
- УНР фактично перестала бути правовою й демократичною державою, тому що лише окрема частина її громадян, хоч і без огляду на свою національність, була визнана законом повноправною,
- незабезпечення державою права приватної власності на землю кожного громадянина «стало фатальною помилкою практично всіх розглянутих у дослідженні урядів України. Позбавивши українських громадян права приватної власності на земельну ділянку, держава автоматично знищила гарант стабільного розвитку та добробуту українського народу».

Але найголовніший, на нашу думку, висновок тут такий: «особливість зародження українського конституціоналізму в досліджуваний період полягала в тому, що він формувався у складних умовах несприйняття ідеї незалежності та самостійності України не тільки Росією та Польщею, а й значною частиною населення України, особливо — російськомовного»².

¹ Шамраєва В. М. Міжнародні відносини УНР доби Директорії: дис. канд. іст. наук / Київ. нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. — К., 2003. — 20 с. — С. 8.

² Єфремова Н. В. Розвиток конституційного законодавства в Україні (1917—1920): дис. канд. юрид. наук / Одес. нац. юрид. академія. — О., 2002. — 20 с. — С. 11, 12, 13, 15.

Зовсім просто: **Директорія УНР, як і сама УНР, була приречена, тому що її не приймали ані всередині країни, ані за її межами.**

З цими висновками до певної — але лише до певної — міри корелюють висновки інші. Наприклад, той, що Трудовий Конгрес був єдиним діючим на той час органом «установчої» влади. Це справедливо лише за умови, якщо вважати це фіктивне збіговисько випадкових людей «органом влади».

Важко сперечатися з іншими висновками — і щодо змішування виконавчої та законодавчої влади в одному політичному суб'єкті, в даному випадку в особі «колективного органу» — Директорії УНР, яка від літа 1919 р. була «юридичним» представником лише однієї фізичної особи — Петлюри, і щодо безмежного розширення кола суб'єктів законодавчої ініціативи.

До останніх належали і Директорія, і уряд, і окремі міністри, і голови відомств, які не входили до складу кабінету, і Державна канцелярія, щоб мало не здалося — ще й Державний контролер та Державний секретар — тобто кількадесят фізичних осіб.

Ще одним оригінальним винаходом стало «**закріплення можливості прийняття закону без затвердження вищого органу державної влади — Директорії** (тобто Петлюри. — Д. Я.) **повторним ухваленням парламенту**»¹ (якого не існувало в природі. — Д. Я.).

«Отці» Директорії, її учасники, члени всіх без винятку її урядів не тільки не мали найменшого осмисленого уявлення про принципи державного будівництва, а й створили унікальну систему тотального правового хаосу, політичної безвідповідальності та управлінського безладу на всіх рівнях формальної ієрархії.

Цей висновок суперечить, у свою чергу, позиції керівництва академічного авторського колективу, який підготував і видав двотомну документальну збірку, до якої увійшли 622 документи, в тому числі всі журнали Директорії та урядів УНР.

Видання побачило світ 2006 р. заходами колективу науковців Інституту історії України НАН України, Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України і Дослідного інституту сучасної української історії (Філадельфія). Логічно було би передбачити, що у вступному слові упорядники сформулюють несуперечливу, бодай в основних своїх рисах, концепцію, яка дозволила би скласти адекватне уявлення про роль і місце УНР та її Директорії в історії нашого народу і нашої країни. І такі очікування справдилися. Щоправда, лише частково.

¹ Іванова А. Ю. Законодавчий процес і законодавча техніка у період Центральної Ради, Гетьманату та Директорії: дис. канд. юрид. наук / НАН України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. — К., 2005. — 20 с. — С. 13 та ін.

У передмові, що її написав відомий дослідник Владислав Верстюк, постулюються 10 засадничих тез, які, якщо делікатно висловитись, мало корелюються з реальіями, або не відповідають їм за визначенням:

- антигетьманське повстання було розгорнуто «*під гаслами відновлення Української Народної Республіки*»,
- УНР «*була відновлена в ході антигетьманського повстання*»,
- «*були зроблені перші кроки до будівництва нових державних структур*»,
- «*центральне місце в новій системі української влади посіла Директорія, яка стала титульною інституцією відновленої Української Народної Республіки*»,
- в Декларації від 26 грудня 1918 р. вона іменувала сама себе «*Верховною Владою Української Народної Республіки*»,
- в основу цієї Декларації «*поклали (хто, де, коли? — Д. Я.) так званий трудовий принцип, який мав увібрати кращі риси радянської та парламентської систем*»,
- цей документ «*іноді називали "тимчасовою конституцією УНР"*» (за цим деперсоналізованим посиланням на авторитет стоять невідомий читачеві архівний документ та спомини одного з прем'єрів УНР Ісаака Мазепи, про якого трохи згодом. — Д. Я.),
- у «*конституції*» «*права та обов'язки уряду, як і його місце в системі державної влади, не були визначені*»,
- «*селянський характер української нації, її слабка присутність у містах, невиробленість національної ідеології, недостатня консолідація, поділ України на підросійську та австрійську частини весь час змушували державне керівництво до вибору між заходом та сходом, між парламентською демократією і демократією революційною, яка імпонувала масам, але виявилася непридатною для конструктивного державного будівництва*»,
- «*два роки діяльності Директорії УНР у край несприятливих зовнішніх і внутрішніх обставинах нагромадили величезний обсяг роботи вищих органів влади, спрямованої на забезпечення життєдіяльності державного механізму*»¹.

І. Мазепа
(1884—1952 рр.).
Суспільне надбання

¹ Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. 1918 — 1920 рр.: док. і матеріали: у 2 т. — Т. I. — К., вид-во О. Теліги, 2006. — 687 с. — С. 5—9, 31. (Далі — Директорія...)

Зміст

Передмова загальна	3
Передмова	7

Симон Петлюра. Портрет на тлі епохи

Частина I	13
Частина II	32
Частина III	54
Частина IV	77
Частина V	97
Частина VI	115
Частина VII	132
Частина VIII	169
Частина IX	176
Частина X	183
Частина XI	195
Частина XII	227
Частина XIII	251
Частина XIV	263
Частина XV	277
Частина XVI	282
Частина XVII	290